
KRONIKA

BJÖRN JERNUDD
OSMDESÁTILETÝ

Björn Holger Jernudd (*7. 5. 1942) studoval na univerzitách v Uppsale a Stockholmu a na nich byl na začátku své akademické dráhy krátce zaměstnán. Vedle lingvistiky (hodně času věnoval ruštině a fonetice) vystudoval také obor rozhodovací procesy ve veřejné správě. Tento nelingvistický obor se mu v další akademické práci velmi hodil ve spojitosti s pojmem jazykového plánování a ruštinu zase využil při studiu pramenů pro svůj první anglicky psaný článek o jazykové situaci v sovětském Tádžikistánu. Tento článek byl důležitý i pro Jernuddovu další životní orientaci, neboť ho pevněji spojil s utvářející se sociolingvistikou – vznikl ve Fergusonově semináři, konaném v Seattlu, a v r. 1965 byl publikován v časopise *Anthropological Linguistics*. Charlese Fergusonu Jernudd potkal ještě za studií ve Švédsku.

Ve svých třidvaceti letech uskutečnil Björn Jernudd půlroční terénní výzkum v Súdánu. Podnět k němu přišel od švédských afrikanistů a jeho cílem byl popis vztahu oficiálního jazyka – arabštiny – a místního jazyka – furštiny. Arabsko-furšský bilingvismus – v různých podobách ho sledoval celoživotně – představil i v článku publikovaném v knize, která bývá považována za první milník ve vývoji jazykového plánování jakožto akademické disciplíny (viz Jernudd, 1968). Jazykové plánování, šířeji sociolingvistika se pro B. Jernudda staly oblastí, v níž se odehrály jeho nejvýznamnější výzkumné aktivity. Výše uvedenou knihu editovali mj. Charles Ferguson a Joshua Fishman a přispěl do ní i Jiří V. Neustupný – tato jména měla podstatný vliv na další rozvoj Jernuddovy akademické dráhy. Kontakt s Fergusonem a Fishmanem, dvěma duchovními otci formující se sociolingvistiky, ho přivedl k mezinárodním projektům ukotveným zejména na havajské univerzitě (East-West Center). Asi nejnámějším publikačním výstupem této fáze se stala kniha *Can Language Be Planned?* (Rubin – Jernudd, 1971), na níž se B. Jernudd podílel nejen jako editor, ale i jako

autor několika kapitol. Dalším, dnes již klasickým dílem byla kniha *Language Planning Processes* (Rubin et al., 1977), v níž jsou publikovány výsledky třiletého mezinárodního projektu, jehož cílem byla komparace jazykových situací v Indii, Izraeli, Indonésii a Švédsku. Téma Švédsko samozřejmě připadlo B. Jernuddovi, resp. byl to on, kdo ho prosadil, to se však stalo až po zvážení napjaté politické situace v tehdejších východním Pákistánu (dnešní Bangladéš), který byl původním výzkumným objektem. Mimochodem, zahrnutí Švédska bylo průlomem do tehdejšího většinového přístupu spojujícího jazykové plánování pouze se zeměmi třetího, rozvojového světa.

Akademická dráha B. Jernudda byla neobyčejně pestrá. Ze Švédska odešel na rozvíjející se Monashovu univerzitu v Melbourne (1966–1974); tam však reálně strávil jen asi polovinu uvedeného času, druhou polovinu zabrala účast na různých výzkumných projektech (Stanford, Honolulu, Chartúm aj.). Po zaměstnání na Monashi následovala práce pro Fordovu nadaci (1974–1976), zahrnující spolupráci s akademickými institucemi v severní Africe a na Blízkém východě (hlavně v Egyptě, Súdánu, Jordánsku), opětovně působení na havajské univerzitě v Honolulu (1976–1987), pak na Státní univerzitě v Singapuru (1987–1991), Baptistické univerzitě v Hongkongu (1992–2002) a konečně krátce na Univerzitě zahraničních studií v Pekingu (2003). Pobyt v těchto destinacích, motivovaný často organizační prací pro rozvoj lokálních akademických pracovišť (v příslušné zemi nebo v širším regionu), využíval ke studiu a výzkumu jazykových situací v těchto zemích, včetně výzkumu terénního. Během svého pobytu na Monashově univerzitě se věnoval zkoumání australské angličtiny nebo angličtiny australských domorodců, dosud pokládané za jakousi nesystémovou hatmatilku (viz podobný motiv u W. Labova v případě mluvy Afroameričanů). V sedmdesátých letech uskutečnil hromadné šetření jazykové situace v Súdánu, které vyústilo v jeho disertační práci (Jernudd, 1979). Výstupem organizačního úsilí ve Fordově nadaci a v havajském

centru East-West jsou monotematická čísla prestižních časopisů, která editoval; např. pro *Anthropological Linguistics* připravil číslo o jazykových kontaktech čínštiny (r. 1985) a o arabské sociolinguistice (r. 1986), pro *International Journal of the Sociology of Language* uspořádal další číslo o arabské sociolinguistice (r. 1986) a číslo o jazykovém plánování v čínsky mluvících zemích (r. 1986). Během zaměstnání na Státní univerzitě v Singapuru se podílel na studii o jazykové situaci v tomto státě (Kuo – Jernudd, 1993), která byla po svém publikování třikrát přetištěna v různých sbornících. Zaměstnání v Hongkongu ho přivedlo k studiím o různých jazykových aspektech tohoto města, včetně samotné univerzity. Je zřejmé, že mnohdy působil v nestabilních částech světa, a tak několikrát musel měnit své plány i v souvislosti s regionálními válečnými konflikty (např. občanská válka v Libanonu ho přivedla v r. 1974 do Káhiry namísto původně plánovaného Bejrútu, v důsledku ozbrojených nepokojů v r. 1969 v Malajsii přesunul svůj výzkum odtud do tehdejšího východního Pákistánu, ale i ten zde musel v r. 1971 přerušit ze stejného důvodu; viz už výše).

V r. 1966 se na Monashově univerzitě protla Jernuddova životní trajektorie víceméně náhodně s trajektorií Jiřího V. Neustupného. Jernudd sem přijel jako asistent švédského profesora U. G. E. Hammaströma s cílem institucionálně vybudovat lingvistiku, resp. obecnou lingvistiku, a o devět let starší Neustupný s obdobným úkolem – položit základy japonologie. V témež roce se oba potkali na konferenci v Airlie House (USA), na níž se v sociolinguistickém rámci formovalo plánování jazyka jako akademický obor a jejíž výsledky byly publikovány o dva roky později (viz už výše). Tato událost se stala intelektuálním východiskem jejich dlouhodobé spolupráce, která trvala i po Jernuddově odchodu z Austrálie v r. 1974 až do vážného onemocnění Neustupného v r. 2006. Hlavním výsledkem spolupráce obou autorů bylo vytvoření základních obrysů teorie jazykového managementu (TJM), která – ačkoli vyrůstala z konceptu jazykového plánování – vnesla do něj řadu inovací a obecnělingvistický rozměr. Co mohlo tyto dvě vědecké osobnosti (mimo jiné) spojit? V kontextu jazykového plánování to jistě bylo jejich výchozí evropské (švédské, československé) školení, které tuto

problematiku umožnilo vidět ve světle domácích tradic, vyzdvihujících zejména kultivaci (kulturu) jazyka – viz i Jernuddovy odkazy v klasických pracích o jazykovém plánování na autory z okruhu Pražské školy. V TJM se to pak projevilo např. v tom, že do popředí, resp. do samých základů teorie, se dostalo zdůrazňování tzv. jednoduchého managementu (vedle managementu organizovaného). Oba také zajímaly interdisciplinární souvislosti lingvistiky, vliv (socio)ekonomické dimenze na jazyk a jazykovědu, což časem vyústilo až v explicitní odmítnutí politické neutrality plánování jazyka. Do TJM se to promítlo zavedením analytické dimenze zájmu (Jernudd – Neustupný, 1987). V této souvislosti je namístě zmínit, že společenská angažovanost přivedla B. Jernudda nejen k úvahám o lingvistice pro rozvojové země a kritice západního provincialismu (Jernudd, 1981), ale po roce 2008 i k práci pro Mezinárodní trestní tribunál v Haagu v záležitostech soudánského Dárfúru. Dílo svého celoživotního přítele „Jirky“ zhodnotil Björn v krátkém článku pro *Slovo a slovesnost*, který obsahuje i stručné informace o jejich spolupráci (Jernudd, 2013).

S Björnem jsme se poprvé sešli v dubnu 2007, kdy přijel na několik dní do Prahy, aby zde v Sociolinguistickém semináři na FF UK vystoupil s tématem *Roots of language planning and language management theories* a seznámil se blíže se zdejší skupinou věnující se jazykovému managementu. Prahu pak navštívil ještě několikrát a vídali jsme se i na mezinárodních sympoziích o jazykovém managementu, v Evropě a v Japonsku. Na těchto konferencích jsme Björna poznali jako vášnivého diskutéra, schopného rozproudit diskusi k velkému množství témat. O různých jazykových problémech i problémech samotné jazykovědy Björn rád diskutuje i v bohaté e-mailové korespondenci a v ní také zasvěceně historicky kontextualizuje své odborné aktivity (viz i Jernudd, 1997, 2020).

Těší nás, že dlouhá řada Björnových publikací se nadále prodlužuje (zatím poslední položkou je Jernudd, 2022), a těšíme se na další přátelský kontakt a inspirativní spolupráci.¹

¹ Řadu textů B. Jernudda lze nalézt online na adrese <<http://language.management.ff.cuni.cz/>>.

LITERATURA

- JERNUDD, B. H. (1968): Linguistic integration and national development: a case study of the Jebel Marra Area, Sudan. In: J. A. Fishman – Ch. A. Ferguson – J. Das Gupta (eds.), *Language Problems of Developing Nations*. New York – London – Sydney – Toronto: John Wiley, s. 167–181.
- JERNUDD, B. H. (1979): *The Language Survey of Sudan: The First Phase: A Questionnaire Survey in Schools*. Umeå: Universitas Umensis.
- JERNUDD, B. H. (1981): Planning language treatment: Linguistics for the third world. *Language in Society*, 10 (1), s. 43–52.
- JERNUDD, B. H. (1997): The (r)evolution of sociolinguistics. A personal retrospect of the early 1960s. In: Ch. B. Paulston – G. R. Tucker (eds.), *The Early Days of Sociolinguistics: Memories and Reflections*. Dallas: The Summer Institute of Linguistics, s. 131–138.
- JERNUDD, B. H. (2013): On the occasion of J. V. Neustupný's 80th birthday. *Slovo a slovesnost*, 74, s. 316–318.
- JERNUDD, B. H. (2020): The origin and development of a language management framework. In: G. C. Kimura – L. Fairbrother (eds.), *A Language Management Approach to Language Problems: Integrating Macro and Micro Dimensions*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, s. 31–48.
- JERNUDD, B. H. (2022): Some remarks on power in simple and organized language management. In: M. Nekula – T. Sherman – H. Zawiszová (eds.), *Interests and Power in Language Management*. Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Warszawa – Wien: Peter Lang, s. 357–368.
- JERNUDD, B. H. – NEUSTUPNÝ, J. V. (1987): Language planning: for whom? In: L. Laforge (ed.), *Actes du Colloque international sur l'aménagement linguistique / Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Québec: Les Presses de l'Université Laval, s. 69–84.
- KUO, E. C. Y. – JERNUDD, B. H. (1993): Balancing macro- and micro-sociolinguistic perspectives in language management: the case of Singapore. *Language Problems and Language Planning*, 17, s. 1–21.
- RUBIN, J. – JERNUDD, B. H. (eds.) (1971): *Can Language Be Planned? Sociolinguistic Theory and Practice for Developing Nations*. Honolulu: The University Press of Hawaii.
- RUBIN, J. – JERNUDD, B. H. – DAS GUPTA, J. – FISHMAN, J. A. – FERGUSON, CH. A. (1977): *Language Planning Processes*. The Hague: Mouton.

Jiří Nekvapil

Ústav obecné lingvistiky FF UK
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
<jiri.nekvapil@ff.cuni.cz>